Oleh Hrytsynyak
Uniwersytet Wrocławski

Marcin Winiarski
Opiekun naukowy — Scientific Tutor

Struktura dochodów i wydatków gospodarstw domowych w świetle procesu odtwarzania zasobu siły roboczej na Ukrainie

JEL classification: J31 — Wage Level and Structure; Wage Differentials

Słowa kluczowe: gospodarstwo domowe, wydatki gospodarstw domowych, dochody gospodarstw domowych, siła robocza

Keywords: household, household expenses, household income, labor force

Abstrakt: Niniejsze opracowanie poświęcone jest problemowi dochodów i wydatków gospodarstw domowych na Ukrainie w kontekście procesu odtwarzania zasobu siły roboczej w tym kraju. Analizując strukturę dochodów i wydatków ukraińskich gospodarstw domowych, autor dochodzi do wniosku, że są one wyraźnie niedostateczne dla wszechstronnego odtworzenia zasobu siły roboczej Ukrainy. Oprócz tego autor akcentuje, że w porównaniu z krajami Unii Europejskiej i USA największa część wydatków ukraińskich gospodarstw domowych związana jest z pokrywaniem bieżącej konsumpcji, przy czym dominującą jej część stanowią wydatki żywnościowe, a jedynie niewielki odsetek — środki przeznaczane na wypoczynek i udział w wydarzeniach kulturalnych.

The structure of income and expenditures of households and the recreation of the labour force in Ukraine

Abstract: This article is focused on the sources of households' income and expenses related to the recreation of the labor force. While analysing the sources of income and their structure, the author has come to a conclusion that their scope is insufficient for the advanced recreation of human resources. Furthermore, the author has emphasized that in comparison with the EU member-states and the USA the expenses of households provide mainly current living conditions: more than a half of them are spent on food, and a small share are directed to recovery or social and cultural events.

Wstęp

Rozwój systemu ekonomicznego Ukrainy wymaga obecności stabilnego procesu odnowy zasobów ludzkich, którego normalny przebieg jest niemożliwy bez

Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne 13, 2013
© for this edition by CNS

zapewnienia odpowiednich nakładów na funkcjonowanie i rozwój siły roboczej. Ta z kolei jest jedną z głównych cech charakteryzujących zdolnego do pracy człowieka, przy czym jej cykliczne odtwarzanie musi być ukierunkowane na wszechstronne zaspokojenie jego potrzeb, w sposób prowadzący do pełnego rozwoju jednostki ludzkiej. Współcześnie obserwuje się powstawanie nowych społeczno-ekonomicznych form siły roboczej, zmienia się także struktura źródeł jej odnowy. Wobec powyższego klasyczne podejście do omawianego zagadnienia, w którym jako jedyne źródło regeneracji siły roboczej traktuje się płacę, jest już nieaktualne.

Teoretyczno-metodologiczne i ekonomiczno-organizacyjne aspekty badania narzędziowego państwowej regulacji procesu odtworzenia siły roboczej przedstawiono w pracach takich ukraińskich i zagranicznych uczonych, jak: G. Bekker, D. Bogini, B. Gój, O. Grisznowoj, M. Dolny, C. Dzięcioł, M. Jewtuszenko, R. Kapeljusznikowa, O. Kundycky, W. Kucenko, J. Libanowoj, J. Minser, C. Tjutjunykowa, O. Stefanyszyn, T. Szulc i inni.

Tabela 1. Struktura budżetu gospodarstw domowych na Ukrainie w latach 1999–2011

Średnia wielkość budżetu gospodarstwa domowego na Ukrainie na miesiąc w przeliczeniu na jedno gospodarstwo (w UAH) w latach 1999–2011	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	332,0	422,9	520,8	608,1	708,6	911,8	1321,4	1611,7	2012,1	2892,8	3015,3	3469,1	3841,7
Struktura ogólnych zasobów gospodarstw domowych (w %)													
Dochody pieniężne	63,8	68,1	75,8	80,0	81,1	85,1	86,4	87,6	89,0	87,9	88,5	90,1	89,9
Wynagrodzenie	34,1	37,1	40,8	42,8	44,9	45,2	46,0	48,4	50,6	49,4	47,9	47,9	49,3
Dochody z działalności gospodarczej	2,6	2,4	3,1	3,2	3,4	4,4	4,9	4,6	5,2	5,3	5,1	6,2	4,6
Dochody ze sprzedaży produktów rolnych	3,8	5,3	5,5	5,0	5,4	4,8	4,6	3,8	3,6	3,3	2,9	3,4	3,2
Emerytury, stypendia, świadczenia socjalne w gotówce	16,2	15,9	18,0	20,4	18,4	22,2	24,0	23,7	23,0	23,1	26,0	25,9	25,5
Pomoc finansowa od krewnych, innych osób i inne dochody pieniężne	7,1	7,4	8,4	8,6	9,0	8,5	6,9	7,1	6,6	6,8	6,6	6,7	7,3
Wartość produktów pozyskanych na własne potrzeby z działalności rolnej i z zapasów	23,0	17,1	13,1	10,3	9,5	7,0	6,0	5,4	4,8	4,0	4,6	4,8	4,5

© for this edition by CNS

Ulgi i subsydia bezgotówkowe na opłatę usług mieszkaniowo-komunalnych, energii elektrycznej, paliwa	3,7	2,9	2,5	2,0	1,4	0,9	0,5	0,6	0,7	0,5	0,6	0,5	0,6
Ulgi na opłatę towarów i usług z lecznictwa, skierowań, turystycznych usług na cele wypoczynkowe i tym podobne, na opłatę usług transportowych, telekomunikacyjnych	0,9	0,9	0,7	0,7	1,0	0,9	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5
Inne przychody	8,6	11,0	7,9	7,0	7,0	6,1	6,5	5,8	5,0	7,1	5,7	4,1	4,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych State Committee of Statistics of Ukraine (http://ukrstat.gov.ua).

Dochody ukraińskich gospodarstw domowych w kontekście procesu odtwarzania siły roboczej Ukraińców

Wydatki gospodarstw domowych, w tym wydatki na odtworzenie siły roboczej, są uzależnione od całego szeregu czynników. Głównymi z nich, w świetle przeprowadzonych badań, są:

- system sprawowania władzy w kraju,
- poziom rozwoju ekonomicznego,
- system świadczeń socjalnych.

Przejście Ukrainy do rynkowych form gospodarowania sprzyjało zwiększeniu zróżnicowania źródeł dochodów gospodarstw domowych i w związku z tym przekształceniom w strukturze wydatków związanych z procesem odtwarzania zasobów siły roboczej (zob. tabela 1).

Analiza ogólnej struktury źródeł dochodów ukraińskich gospodarstw domowych świadczy o tym, że dominującą jej część stanowi wynagrodzenie za pracę (prawie 50%) i państwowe świadczenia socjalne wypłacane w gotówce (emerytury, stypendia, zasiłki itp.) — średnio 25%. Śladowy udział w źródłach dochodów gospodarstw domowych (do 1%) mają środki pozyskane w wyniku oszczędności, które są efektem ulg udzielanych przez państwo i korzystania z różnego rodzaju subsydiów. Porównując strukturę dochodów ukraińskich gospodarstw domowych do analogicznej w USA, zauważymy, że na tamtejszą składają się: wynagrodzenie za pracę w 73%, dochody z własności w 8%, dochody korporacyjne w 8%, dochody z tytułu oprocentowania oszczędności i lokat w 10%, a rent w 1%[1]. Porównanie przytoczone wyżej pokazuje, że wynagrodzenie za pracę jest w obrębie krajów

[1] S.M. Panczyszyn, *Makroekonomika*, wyd. 3, Łybid 2005, s. 278.

© for this edition by CNS

wysoko rozwiniętych głównym źródłem pokrywania wydatków związanych z odtworzeniem zasobów siły roboczej, co w przypadku gospodarki ukraińskiej nie znajduje odzwierciedlenia. Powyższe stwierdzenie można poprzeć wynikami badań prof. S. Moczernego, według których o ile na początku lat 90. XX w. średnie wynagrodzenie na Ukrainie pokrywało ponad połowę nakładów niezbędnych do spełnienia norm racjonalnej konsumpcji produktów i usług koniecznych do odtworzenia siły roboczej, o tyle pod koniec tego okresu wystarczało ono jedynie na zaspokojenie 20% zapotrzebowania pieniężnego związanego z omawianym procesem. Dodatkowo, według wyników wspomnianych badań, w zdecydowanej większości rodzin wydatki na żywność pochłaniały ponad 80% ich ogólnego dochodu, a minimalne wynagrodzenie wystarczało na pokrycie zaledwie 20% normy żywieniowej zapewniającej fizjologiczny poziom przetrwania[2]. Ponadto, co zwykle obserwuje się w takich przypadkach, w badaniach S. Moczerny wykazał znaczne rozbieżności w kształtowaniu się ogólnej struktury zasobów ukraińskich gospodarstw domowych w mieście i na wsi. W strukturze ogólnego budżetu miejskich gospodarstw domowych 60% stanowiły dochody od nakładu pracy, 25% — emerytury, stypendia i świadczenia socjalne wypłacone w gotówce, 2% — dochody z działalności rolnej. Co do ogólnego budżetu wiejskich gospodarstw domowych, to część jego przychodów uzależniona od wynagrodzenia za pracę wynosiła 38% całości dochodów w ich budżecie. Tradycyjnie istotnym dla tej grupy gospodarstw domowych źródłem zasobów pozostają dochody czerpane z działalności uprawnej i hodowlanej w ramach prywatnego gospodarstwa rolnego, które stanowiły 22% całości ich przychodów — to właśnie w wyniku tej działalności wyprodukowana była prawie połowa spożytych w wiejskich gospodarstwach domowych ziemniaków, prawie 25% jajek, 20% warzyw, 14% mleka i wyrobów mleczarskich, 11% owoców, jagód, orzechów, winogron i produktów mięsnych[3].

Obecnie w ukraińskich gospodarstwach domowych z dziećmi 63% przychodów w budżecie domowym stanowiły dochody z wynagrodzenia za pracę, 16% emerytury, stypendia oraz pieniężne i niepieniężne świadczenia socjalne. Dochody uzyskane z działalności uprawno-hodowlanej i zapasów własnych w tej grupie gospodarstw domowych stanowiły 8% całości dochodów w ich budżecie. W gospodarstwach domowych bez dzieci 46% dochodów w budżecie domowym pochodziło z wynagrodzenia za pracę, 35% z emerytur, stypendiów i innych świadczeń socjalnych, 8% z uprawy i hodowli oraz zapasów własnych. W gospodarstwach domowych, których częścią były młode rodziny, 65% dochodów budżetu domowego stanowiły wynagrodzenia za pracę, natomiast emerytury,

[2] S. Moczerny, *Charakter przejściowego okresu Ukrainy 90-ch*, „Wiche" 1999, nr 10, s. 64.

[3] *Socjalno-ekonomiczny stan gospodarstw domowych Ukrainy w 2011 roku* (według danych wyrywkowej obserwacji warunków życia gospodarstw domowych), http://www.ukrstat.gov.ua.

© for this edition by CNS

stypendia i inne świadczenia socjalne w tej grupie gospodarstw — 15% ogólnych dochodów[4].

Problem nierówności podziału dochodu w społeczeństwie ukraińskim w świetle procesu odtwarzania siły roboczej Ukraińców

Analizując dochody gospodarstw domowych w kontekście zarysowanym w poprzedniej części opracowania, należy zaakcentować istotny problem nierówności podziału majątku w społeczeństwie ukraińskim. W nauce ekonomii opracowano następujący sposób oceny podziału dochodu wśród obywateli: wszystkie gospodarstwa domowe można podzielić na pięć części, wobec czego każda stanowi 20% całości. Grupy te uszeregowane są w kolejności od najbiedniejszej do najbogatszej. W USA najbiedniejsza grupa uzyskuje blisko 4,6% ogółu dochodów społeczeństwa, natomiast udział drugiej, trzeciej i czwartej grupy w dochodach wynosi odpowiednio 10,8%, 16,9% oraz 24,1%. Najbogatsza, piąta grupa uzyskuje 43,7% wszystkich dochodów w społeczeństwie[5].

Nierówność podziału ogólnych dochodów charakteryzuje się za pomocą krzywej Lorenza (ryc. 1) i współczynnika koncentracji (tzw. indeks Giniego). Gdyby wszystkie grupy uzyskiwały proporcjonalną w stosunku do ich liczebności część dochodów, to zachodziłaby pomiędzy nimi równość, a opisująca taką sytuację krzywa Lorenza przyjmowałaby postać prostej (tzw. linii absolutnej równowagi). Z kolei wartość indeksu Giniego wyrażona jest (w interpretacji geometrycznej) jako dwukrotność wielkości pola figury, która znajduje się na wykresie pomiędzy krzywą Lorenza a linią absolutnej równowagi. Ten współczynnik przyjmuje wartości od 0 (równomierny podział dochodów wśród całej ludności) do 1 (cały dochód należy jednej grupy). Według oficjalnych danych indeks Giniego mierzony dla ogólnych dochodów ludności Ukrainy zmalał z 0,249 w 2010 roku do 0,243 w 2011 (np. w 1997 roku indeks ten wynosił 0,74). Minimalny poziom dochodów pieniężnych w roku 2011 wśród 10% najzamożniejszej części ludności przekraczał maksymalny poziom tegoż, wśród 10% najmniej zamożnej ludności — trzykrotnie, przy czym na ogół najzamożniejsze 10% ludności otrzymywało 5,7 razy więcej dochodów pieniężnych, aniżeli 10% najmniej zamożnych obywateli. W byłym ZSSR, według danych na 1991 rok, współczynnik ten wynosił 0,25[6].

Jak pokazują oficjalne statystyki, opisana w poprzednim ustępie współzależność jest całkiem możliwa do przyjęcia w wypadku większości krajów rozwiniętych. W Japonii wskaźnik obrazujący stosunek dochodów 10% najbogatszych obywateli do 10% najbiedniejszych przyjmuje wartość 4,5, w krajach Unii Europejskiej — 6–8. Jednocześnie badania niezależnych ekonomistów świadczą

[4] *Ibidem*.
[5] S.M. Panczyszyn, *op. cit.*, s. 312.
[6] *Socjalno-ekonomiczny stan gospodarstw domowych...*

© for this edition by CNS

o tym, że na Ukrainie stosunek dochodów 10% najbogatszych obywateli do 10% najbiedniejszych wynosi od 40 do 70.

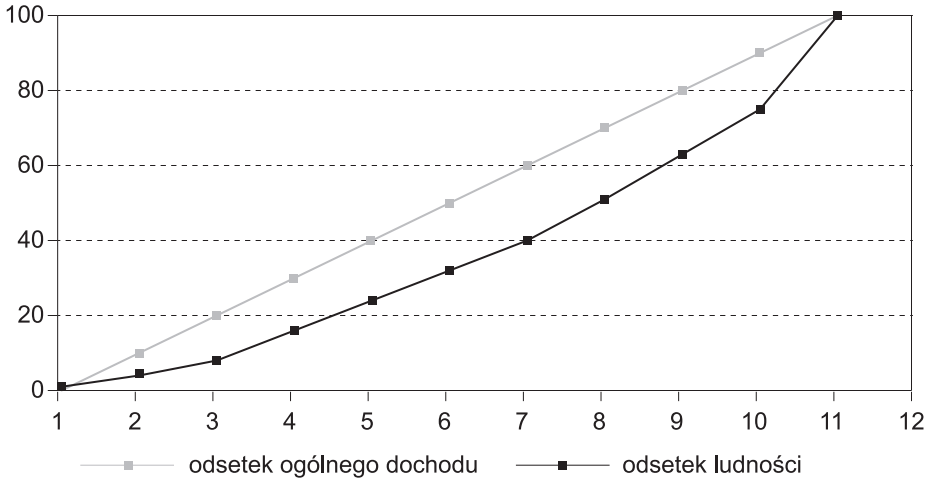

Ryc. 1. Nierówność podziału ogólnego dochodu w społeczeństwie dla dziesięcioprocentowej grupy ludności Ukrainy w latach 2010–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych State Committee of Statistics of Ukraine (http://ukrstat.gov.ua).

Dowodem nierównomierności podziału dochodu są również dane o poziomie płacy zarobkowej w różnych branżach gospodarki Ukrainy. Pośród wszystkich gospodarstw domowych te, które są zadowolone ze swoich dochodów w 2010 roku, stanowiły 59% całości. Jednocześnie 38% rodzin ograniczało swoją konsumpcję niespożywczych towarów i usług. Według danych jednego z badań z 2010 roku 60% gospodarstw domowych wskazywało dochód na poziomie 5000 UAH jako wystarczający do normalnego funkcjonowania[7].

Wydatki ukraińskich gospodarstw domowych w kontekście procesu odtwarzania siły roboczej Ukraińców

Pozyskawszy dochody, ukraińskie gospodarstwa domowe rozdysponowują środki pieniężne na swoje potrzeby, w ramach których występują koszty związane z konsumpcją i celami niespożywczymi, a także koszty związane z prowadzeniem przez nie działalności przedsiębiorczej, pracowniczej czy rolniczej. W związku z tym to właśnie gospodarstwa domowe są głównymi dysponentami uzyskiwanych w społeczeństwie dochodów (zob. tabela 2). Należy zauważyć przy tym, że wydatki gospodarstw domowych ogółem zwykle wiążą się, w tej czy innej

[7] Eurostatyearbook 2010, Eurostat, wrzesień 2009 r., http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-CD-10-220 (dostęp: 30 kwietnia 2013).

© for this edition by CNS

mierze, z odtworzeniem zasobów siły roboczej. Jak pokazują oficjalne ukraińskie statystyki, 90% środków pieniężnych gospodarstwa domowego wydatkowane jest na zaspokojenie potrzeb spożywczych, przy czym najważniejsze spośród nich są potrzeby związane z artykułami żywnościowymi — od 50% do 64,2% dochodów gospodarstw domowych. Na przykład w rozwiniętych krajach poziom tych wydatków w rodzinnym budżecie nie przekracza 10–15%. Specyficzne dla sposobu wydatkowania środków przez ukraińskie gospodarstwa domowe jest to, że w gospodarstwach wielodzietnych (które stanowią 10% grupy najmniej zamożnych obywateli) oraz w gospodarstwach uzyskujących średnie dochody na osobę na miesiąc poniżej średniorocznego minimum na przeżycie, większa od średniej część spożywanych artykułów żywnościowych pochodzi z produkcji uprawnej i hodowlanej prywatnych gospodarstw rolnych.

Tabela 2. Struktura kosztów w budżecie gospodarstw domowych na Ukrainie w latach 1999–2011

Średnie miesięczne koszty w budżecie gospodarstwa domowego na Ukrainie ogółem, w przeliczeniu na jedno gospodarstwo domowe (w UAH) w latach 1999–2011	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	426,5	541,3	607,0	658,3	736,8	903,5	1229,4	1442,8	1722,0	2590,4	2754,1	3072,7	3456,0
Struktura wydatków gospodarstw domowych na Ukrainie ogółem (w %)													
Koszty spożywcze ogółem	96,6	93,3	93,7	92,8	93,3	92,6	91,1	90,5	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2
Artykuły żywnościowe i napoje bezalkoholowe	64,2	64,0	61,6	59,1	58,6	57,5	56,6	53,2	51,4	48,9	50,0	51,6	51,3
Napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe	2,9	3,0	2,8	2,6	2,8	2,8	2,9	2,6	2,6	2,2	3,2	3,3	3,4
Niespożywcze artykuły i usługi, w tym:	29,5	26,3	29,3	31,1	31,9	32,3	31,6	34,7	36,0	35,1	34,6	35,1	35,5
odzież i obuwie	…	…	…	5,4	5,3	5,7	5,7	5,8	5,9	5,9	5,6	6,1	5,8
mieszkanie, woda, energia elektryczna, gaz i inne rodzaje paliwa	…	…	…	10,5	10,4	9,7	8,5	9,6	10,9	9,1	9,4	9,3	9,6
przedmioty domowego użytku, urządzenia domowe i ogólne utrzymanie mieszkania	…	…	…	1,7	2,0	2,3	2,6	2,8	2,9	2,8	2,3	2,4	2,2

© for this edition by CNS

lecznictwo	…	…	…	3,0	2,8	2,8	2,5	2,5	2,5	2,7	3,1	3,1	3,1
transport	…	…	…	3,0	3,3	3,0	3,0	3,7	3,4	4,0	3,8	3,7	4,0
telekomunikacja	…	…	…	1,3	1,5	1,8	2,1	2,6	2,6	2,3	2,5	2,7	2,6
wypoczynek i kultura	…	…	…	1,9	2,3	2,4	2,6	2,4	2,4	2,5	1,8	1,8	2,0
edukacja	…	…	…	1,2	1,1	1,3	1,1	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
restauracje i hotele	…	…	…	1,1	1,4	1,6	1,7	2,2	2,3	2,4	2,5	2,4	2,5
różne towary i usługi	…	…	…	2,0	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8	2,1	2,3	2,3	2,4
Koszty niespożywcze ogółem	3,4	6,7	6,3	7,2	6,7	7,4	8,9	9,5	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8
Informacje pomocnicze: opłaty za mieszkanie, produkty i usługi komunalne	8,6	6,9	9,0	9,2	8,7	7,7	6,4	7,1	8,5	6,6	7,7	7,6	8,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych State Committee of Statistics of Ukraine (http://ukrstat.gov.ua).

Analizując wydatki gospodarstw domowych, szczególną uwagę trzeba zwrócić na gospodarstwa domowe z dziećmi, ponieważ, jak pokazują badania, wielkość środków, jakie wydatkują, nie zaspokaja ich potrzeb na należytym poziomie, co z kolei nie pozwala na stworzenie odpowiednich warunków do odtworzenia siły roboczej w tej grupie gospodarstw domowych. Jak pokazują obserwacje z 2011 roku, średnie ogólne koszty na osobę w grupie rodzin z dziećmi wynosiły 1475 UAH, co było wartością znacznie poniżej średnich ogólnych kosztów na osobę w gospodarstwach domowych bez dzieci (1813 UAH), przy czym granica ubóstwa w 2011 roku wyniosła 1062 UAH na jedną osobę. Większość kosztów ponoszonych w gospodarstwach domowych z dziećmi przeznaczona była na zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb materialnych: zakup artykułów spożywczych — 56,5%, artykułów niespożywczych — 20,7%, usług — 14,8%. Wydatki na rozwój gospodarstw domowych stanowiły znikomą część kosztów w ramach omawianych gospodarstw domowych: na odpoczynek i kulturę przeznaczano od 1,6% do 2,3%, na edukację 1–1,7%. Należy przy tym zauważyć, że wraz ze zwiększaniem się liczby dzieci suma wydatków na artykuły żywnościowe rośnie, a suma wydatków

© for this edition by CNS

na edukację, kulturę i wypoczynek maleje, a mianowicie w rodzinach z trzema i większą liczbę dziećmi na nabycie artykułów spożywczych i niespożywczych na osobę przeznacza się w przybliżeniu dwukrotnie mniej środków pieniężnych aniżeli w rodzinach z jednym dzieckiem. W analogicznej sytuacji w kategorii usług obserwuje się więcej niż trzykrotną różnicę. Pewną rolę odgrywają tutaj ulgi, które udzielane są rodzinom wielodzietnym w ramach płatności za usługi, jednak ich znaczenia nie można wyolbrzymiać. Oprócz tego na szczególną uwagę zasługuje struktura kosztów miejskich i wiejskich gospodarstw domowych (zob. ryc. 2).

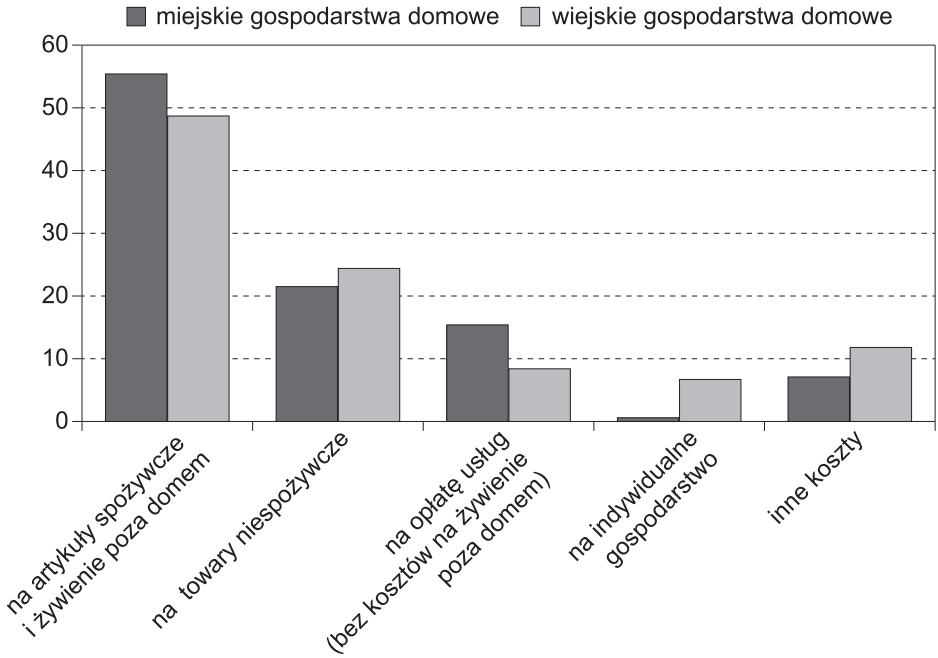

Ryc. 2. Struktura wydatków miejskich i wiejskich gospodarstw domowych na Ukrainie w 2011 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: State Committee of Statistics of Ukraine.

W porównaniu z miejskimi gospodarstwami domowymi gospodarstwa wiejskie wydają znacznie mniej na żywność i usługi. Spowodowane jest to zarówno prowadzeniem działalności rolnej na własne potrzeby, jak i mniejszą dostępnością usług dla mieszkańców wsi. Jednocześnie, obecność pomocniczego gospodarstwa rolnego i specyfika życia w miejscowości wiejskiej zmuszają tamtejsze gospodarstwa do wydatków związanych z prowadzeniem działalności rolnej, co przejawia się w zakupach towarów niespożywczych związanych z ww. działalnością[8].

[8] *Socjalno-ekonomiczny stan gospodarstw domowych…*

© for this edition by CNS

Wnioski i podsumowanie

Analiza oficjalnych źródeł i płynące z niej wnioski na temat wydatkowania środków celem odtworzenia siły roboczej na Ukrainie pozwalają stwierdzić, że tamtejsze gospodarstwa domowe w zasadzie pokrywają zapotrzebowanie ludności na podstawową konsumpcję, która jest elementarnym czynnikiem ekonomicznym warunkującym regenerację zasobów ludzkich. Jednocześnie należy zauważyć, że obecne nakłady w tym obszarze nie wystarczają na odtworzenie siły roboczej w rozszerzonym zakresie. Dotyczy to zwłaszcza edukacji i lecznictwa.

W celu polepszenia sytuacji finansowej i sposobu wydatkowania środków na odtworzenie siły roboczej członków gospodarstw domowych na Ukrainie w ich prywatnym zakresie konieczne jest, aby zrealizować program konsekwentnych działań obejmujących, w podanej kolejności, następujące kroki:

1) zmniejszenie zróżnicowania dochodów ludności z uwzględnieniem poziomu średniego dochodu na osobę,

2) realizacja polityki stymulacji wzrostu wydatków gospodarstw domowych na rozszerzone odtworzenie siły roboczej,

3) podwyższenie poziomu wykształcenia ludności,

4) realizacja działań ukierunkowanych na prowadzenie zdrowego trybu życia, popularyzację kultury fizycznej i sportu.

Bibliografia

Eurostatyearbook 2010, Eurostat, wrzesień 2009, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-CD-10-220 (dostęp: 30 kwietnia 2013).

Moczerny S., *Charakter przejściowego okresu Ukrainy 90-ch*, „Wiche" 1999, nr 10, s. 62–66.

Panczyszyn S.M., *Makroekonomika*, wyd. 3, Łybid, 2005, s. 616.

Socialno-ekonomiczny stan gospodarstw domowych Ukrainy w 2011 roku, http://www.ukrstat.gov.ua.

The structure of income and expenditures of households and the recreation of the labour force in Ukraine

Summary

The analysis of the official sources and expenditures towards the reproduction of labor suggests that households mainly provide current consumption, which is the economic basis of a simple reproduction of the labor force. At the same time households costs for expanded reproduction of the labor force is insufficient. This applies particularly to education and healthcare.

To improve the situation regarding increasing of revenue sources and directions of households expenditures at the national level it is nessesary to implement the following algorithm of sequential steps:

1) reduce population differentiation in terms of its average per capita income;

2) a policy of stimulating an increase of household expenditures for expanded reproduction of the labor force;

3) enhance the educational level of the population;

4) provide activities directed at popularization of a healthy way of life, physical culture and sports.

© for this edition by CNS